

- *České kuchařské knihy a jejich ilustrace v kontextu knižní kultury „dlouhého“ 19. století* – Miroslav Kouba
- *Kovové vazby 19. století* – Radomír Slovík, Hana Slovík-Vávrová
- *Osobní knihovny Národního muzea – cenný zdroj informací k dějinám knižní kultury 19. a počátku 20. století* – Jaroslava Kašparová
- *Pražská měšťanská knihovna 19. století v dobovém kulturním a společenském kontextu* – Monika Vlasáková
- *Knihy v měšťanských domácnostech na moravsko-slezském pomezí na počátku 19. století* – Lenka Nováková
- *Čtenářství v Sobotce v polovině 19. století – čtenáři a majitelé knihoven* – Karol Bílek
- *Budovanie knižného fondu spolku Detvan v Prahe do konca 19. storočia* – Lukáš Hedmeg
- *Školní knihovny v 19. století: kontrola, podpora a znovu kontrola* – Marta Koniřová
- *Významné českobudějovické tiskárny 19. a počátku 20. století* – Helena Stejskalová
- *Jindřichův Hradec a rodina tiskařů Landfrasů* – František Fürbach
- *Produkce Landfrasovy tiskárny a nakladatelství v 19. století* – Štěpánka Běhalová
- *Z pozůstalosti Landfrasovy tiskárny v jindřichohradeckém archivu. Zrcadlo doby v rodinné korespondenci* – Helena Hálová
- *Účetní knihy žinkovy knihařské dílny jako specifický pramen pro studium knihvazačství v první polovině 19. století* – Vlastimil Kolda
- *Propagace poutních míst kramářskou písní na Moravě v 1. polovině 19. století* – Monika Szturcová, Jakub Ivánek
- *Mariazell ve světle poutní tištěné produkce 19. století* – Markéta Holubová

■ **Má a umí bibliograf pracovat s knihami? Několik poznámek ke kurzu *Teaching bibliography* (Institut de l'histoire du livre, Lyon 26.–29. 6. 2017)**

Schopnost vytvořit kvalitní prezentaci tištěného média, která by zohlednila nej-různější aspekty vzácného artefaktu a zároveň by vyšla vstříc zájmům a profesnímu zaměření cílového publika, patří k očekávaným dovednostem knihovnědce i bibliografa v 21. století. V letošním roce proto

organizátoři tradiční letní školy knihovědných studií pořádané lyonským Institutem de l'histoire du livre rozšířili svou nabídku o praktický kurz *Teaching bibliography*. Pedagogicky zaměřený kurz byl v letošním roce nabízen vůbec poprvé. Jeho vyučujícím byl Neil Harris, profesor knihovnědy a bibliografie na univerzitě v Udine, který v minulých letech v Lyonu vedl kurzy věnované italské renesanční knize, analytické bibliografii¹ nebo papíru a filigránům.²

Především díky své dlouholeté pedagogické praxi si byl přednášející dobře vědom úskalí, na něž narážejí ti, kdo pracují s knihami – nejen knihovnědci, bibliografové, historikové, uměnovědci, lingvisté, editoři, ale obecněji kurátoři sbírek, knihovníci nebo vyučující. Ti totiž často nahlízejí předmět svého zkoumání z velmi úzkého pohledu vlastní specializace, aniž by jej zařadili do kontextu anebo zohlednili důležité výsledky badatelů z příbuzných oborů. Cílem tohoto čtyřdenního kurzu bylo podpořit schopnost dospět na základě analýzy detailů k obecnějšímu náhledu a přesáhnout pouhou popisností právě pozorováním knihy z různých perspektiv zároveň.

Během jednotlivých výukových lekcí výhradně prakticky zaměřeného kurzu účastníci představovali předem vybrané knihy z různých hledisek. Vždy však museli svou prezentaci přizpůsobit zadání, tedy vysvětlit určitý specifický problém (např. zvláštnosti v typografii, variantní vydání, vazba, různé opravy tiskařských chyb) a zohlednit různorodé publikum.

¹ Syllabus kurzu *Analytical Bibliography. An Alternative Prospectus* ke stažení na <<http://ihl.enssib.fr/analytical-bibliography-an-alternative-prospectus>> [12. 10. 2017]

² Syllabus kurzu *Paper and Watermarks as Bibliographical Evidence* ke stažení na <http://ihl.enssib.fr/sites/ihl.enssib.fr/files/documents/Harris_Paper%20and%20Watermarks_2017.pdf> [12. 10. 2017]

Jiný předmět i způsob prezentace je nutno zvolit pro náhodného návštěvníka, který do knihovny zabloudí díky muzejní noci, jinou pro studenty nebo kolegy vyslané na stáž zahraniční knihovnou, obě však musí zaujmout v omezeném čase. Díky velmi neortodoxnímu přístupu přednášejícího se mezi účastníky rozvinuly diskuse nad analyzovanými předměty, jimiž byly nejen staré a vzácné knihy, rukopisy, ale i moderní tisková produkce. Účastníci živě diskutovali nad otázkami týkajícími se vzácných a cenných knih, přínosu a (ne)užitečnosti archivace tiskovin, které nebyly primárně určeny k uchovávání, problematiky ideálního a specifického exempláře, způsobu výroby papíru, filigranologie, různých způsobů a možností oprav tiskařských chyb a dalších knihovědných témat. Přednášející kladl důraz na to, aby účastníci kurzu nejprve nechali promluvit předmět své analýzy jako svébytný objekt, vzniklý v určité době a prostoru, a teprve poté k němu přistoupili jako k předmětu bibliografického zpracování.

Bibliograf totiž často pomíjí, že jeden exemplář nelze vydávat za reprezentativního zástupce celého vydání. Mívá tendenci chápat knihu jako bibliografickou jednotku, jako by teprve tím, že ji najde podchycenou a zaznamenanou, byla její existence potvrzená a oprávněná. Ovšem teprve důkladná analýza fyzických znaků daného exempláře může vést ke spolehlivé identifikaci v příslušné bibliografii nebo katalogu. Málokdy je ochoten, nebo má možnost, nechat knihu promluvit jako konkrétní, trojrozměrný předmět, který zápisem na pevnou podložku nebo vytištěním získal svou svébytnou nezaměnitelnost a materialitu. Pro zjednodušení mluvíme o knize jen jako o výsledku procesu fixace textu, který zároveň vymezuje začátek i konec života knihy.

Přednášející vedl účastníky k zamyšlení nad otázkami, kdy začíná kniha jakožto fixace původně nemateriálního textu, která je výsledkem práce řemeslníků, „žít“. Je to tehdy, když potištené archy opustí tiskařský lis, nebo po svázání složek, případně poté, co se dostane do rukou čtenáře, který teprve pracuje s textem („duší knihy“), tedy tím, co chtěl její autor sdělit fixací svého sdělení na pevnou podložku?³

Diskutující se shodli na tom, že primárním předmětem bibliografova zájmu má zůstat kniha jako fyzický materiální objekt, který je výsledkem řemeslné práce – součinnosti sazeče, korektora, tiskaře a knihvazáče, v užším slova smyslu všech, kteří pracovali s určitým druhem papíru, inkoustu a typem liter nebo vazby. To, že je kniha výsledkem práce řemeslníků, by měl mít bibliograf na mysli především tehdy, když zjišťuje chyby, varianty a odchylky v sazbě textu, srovnává variantní nebo paralelní vydání. Příčinu nebo vysvětlení by měl hledat nejdříve v knize, jejím složení, sestavení, a teprve pak ve vnějších okolnostech, které pochopitelně také do procesu výroby knihy vstupovaly.

Lyonský kurz měl upozornit i na další aspekty přístupu bibliografů k předmětu jejich bádání. V souvislosti s nárůstem a dostupností digitálních kopií mimo jiné řešil otázku, zda potřebuje bibliograf stále knihu jako fyzický předmět, který s sebou nese stopy (ne)užívání a vlastního života a je často vzdálený od (jednoduché) představy vzniku knihy jako výsledku proce-

³ K pojmům dílo a kniha, tělo a duše textu, digitální zpřístupnění viz např. přednášku Rogera Chartiera v Praze v květnu 2016, jejíž český překlad vyšel v časopise *Knihovna* a je dostupný elektronicky. Roger CHARTIER, Co je kniha? Odpověď na Kantovu otázku, *Knihovna* 2017, č. 1: <<http://knihovnav revue.nkp.cz/archiv/2017-1/knihovny-a-informace/co-je-to-kniha-odpoved-na-kantovu-otazku>> [12. 10. 2017]

su materializace textu díla a jeho fixace. Může se však badatel spolehnout na její digitální podobu, kopii v pravém slova smyslu, ochuzenou minimálně o jeden fyzický rozměr, ale mnohem omezenější z výpovědního hlediska? Kniha navíc nemusí vždy vyhovovat představě bibliografa – ten hledá „ideální exemplář“. Výsledný bibliografický popis by pak ideálně měl porovnávat a zohledňovat všechny exempláře,⁴ protože bibliografii jasně vystihuje termín „subjugation of multiplicity“,⁵ potlačení mnohočetnosti, což ovšem pochopitelně naráží na možnosti časové, finanční, personální i technické.

K výjimečností tohoto „pilotního“ kurzu patřila také úzká spolupráce s různými knihovnami a pamětovými institucemi v Lyonu. Kromě tradiční spolupráce s univerzitou (Ecole normale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques, ENSSIB), s Městskou knihovnou (Bibliothèque municipale de Lyon, BML) a muzeem tiskařských technik (Musée de l'imprimerie) měli účastníci možnost pracovat se sbírkami starých a vzácných tisků Katolické univerzity (Université catholique), Městského archivu (Archives municipales) a univerzitní Diderotovy knihovny (Bibliothèque Diderot, Ecole normale supérieure, ENS). Díky laskavé kooperaci a podpoře zmíněných institucí poskytl lyonský kurz mnohým účastníkům vzácnou příležitost pracovat se zcela jiným typem knih a materiálu, než s jakým mají možnost pracovat ve svých domovských institucích.

ANDREA JELÍNKOVÁ

⁴ Srovnej Thomas G. TANSSELLE, *Principy textové kritiky*, Praha 2012, kapitola Reprodukce dokumentárních textů, s. 48–51.

⁵ Thomas G. TANSSELLE, A Description of Descriptive Bibliography, *Studies in Bibliography* 45, 1992, s. 28.

■ Dvě polské konference na sklonku roku 2016

Książka dawna i jej właściciele (Wrocław, 29. 9. – 1. 10. 2016)

Sdružení polských vědeckých knihoven s historickými fondy¹ připravilo ve spolupráci s Konsorciem evropských vědeckých knihoven (CERL) mezinárodní konferenci, jejímž ústředním tématem byla problematika provenienčního výzkumu v historických knižních sbírkách. Třídenní setkání hostil na své půdě Zakład Narodowy im. Ossolińskich ve Vratislavi.

Během konference, které se zúčastnili zástupci 27 polských a 12 zahraničních pamětových institucí, zaznělo téměř 60 příspěvků. V tematických blocích byly představeny databáze vědeckých knihoven a databázové projekty s ohledem na specifika výzkumu provenienčních znaků v prvotiscích a starých tiscích i provenienční struktura historických knižních fondů vybraných vědeckých, veřejných a církevních knihoven. Klíčovým bodem programu byla moderovaná diskuze, v jejímž průběhu byl shrnut současný stav a budoucí výzvy v oblasti výzkumu proveniencí v Polsku. V navazující debatě pak účastníci pléna rokovali o potřebě vzniku jednotné celopolské databáze proveniencí. Následně byl iniciován vznik odborné pracovní skupiny, jejímž zadáním je zmapovat možnosti a úskalí vzniku takovéto databáze a navrhnout v dohledné době možná řešení a další společný postup.

II Ogólnopolska konferencja opra- wnawcza: Introligatorzy i ich klienci (Toruń, 17. – 18. 11. 2016)

Podobně palčivé otázky, jako jejich kolegové zabývající se proveniencí, řešili odborníci z oblasti výzkumu knižní vazby již během svého minulého toruňského

¹ Grupa Polskich Bibliotek Naukowych Gromadzących Stare Druki.